

suurim austaja ja metseen Nadežda von Meck, kellega heliloojat sidus kolmteist aastat kestnud kirjavahetus –, ei ole lavastuses lähtunud ajaliselts järjepidevast narratiivist, vaid lavale on toodud muusika emotsioonide virrarr.

Laval rulluvad lahti Tšaikovski vastuolulised meeoleolud ning empaatiline ja heitlik tundeilm – viimastel eluaastatel tajus ta surma kohalolu. Tšaikovski kirjutas oma viimase, sügavalt psühholoogilise sümfoonia 1893. aasta veebruarist septembrini. Esiettekandele tuli teos 28. oktoobril ning üheksa päeva pärast Tšaikovski suri – h-moll oli XIX sajandil surma väljenduseks.

Murdmaa lavastus mõjub kui lahkuja viimane pilguheit oma elule: vastandlike emotsionaalsete pursete toel liigutakse stseenist stseeni. Näeme kunstniku loominguulist põlemist, eneseotsingut ning armastust, nii kirge kui ka depressiooni, elujanu, kahetsust ja rahulolematust. Üksildase kunstniku sügav suhe ja kontakt jumalaga jääb kõlama kogu lavastuses. Näeme traagilist inimelu, mis möödub pidevates kirglikes otsingutes,

kuid see miski jääbki leidmata. Nadežda von Meck saadab Tšaikovskit varjuna, toetades helilooja kurnavaid rännakuid ja otsinguid.

Lavastus on tehniliselt keerukas nagu Murdmaa lavastused ikka. Klassikalise tantsu alustele tuginedes on meesrühma tantsud jõulised. Jõudu võimendab sünkroonne liikumine ning koreograafiliste kombinatsioonide kordamine. Vaheldust pakuvad naisrühma õrna plastilise liikumisega tantsud. Solistide esitus on emotsionaalselt rikas, justkui olekski konkreetne lavastus neile loodud. Jevgeni Gribi tantsitud Tšaikovski on emotsionaalselt intensiivne ning varjundiküllane, Ketlin Oja Nadežda von Meck, kes kaitseinglina Tšaikovskit saadab, puhas ja karge.

„6. sümfoonia“ mõjutab vaatajat emotsionaalselt intensiivselt ning nii kvaliteetselt esitatud muusika kui ka tantsutehnika on selle teenistuses. Ka selles lühiballetis on trupp kõrgel tasemel ja täpne, tänu repetiitorite pühendunud tööle on kõik väga viimistletud. Valmimisaja poolest jääb Murdmaa „6

sümfoonia“, mis esietendus Läti ooperi- ja balletiteatris, hooajal 1987/1988 Estonias loodud „Surma ja sünni laulude“ ning 1988/1989 lavale tulnud lühiballettide õhtuga „Nostalgia“ samasse loomeperioodi. Muidugi võib palju näinud balletiaustaja leida selle koreograafias sarnasusi nii varasemate kui ka hilisemate Mai Murdmaa töödega. Nii lihtsalt on, et ühe epohhi loova lavastaja käekiri kujuneb aastatega välja mingis mõttes iseennast korrates. Ka üksindus on Murdmaa omaloomingulistes lavastustes läbiv teema. Ometigi mõjub teos kogu oma nostalgias väga värskelt, seda tänu noortele tantsijatele, kellele see on elu esimene Murdmaa-lavastus.

Mul oli lühikest aega võimalus olla Mai Murdmaa lavastuste repetiitor ning imetlen tema oskust panna ruum liikuma: ta ei paiguta lihtsalt tantsijaid lavaruumi, vaid suudab suurepärase ruumitaju tõttu luua ruumi ja kehade sünergia. Isegi kui laval on parasjagu suur hulk tantsijaid, ei mõju väike lava ülekoormatuna, vaid seal on ikkagi õhku. Sellist oskust pole igal lavastajal.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Tšaikovski meistritöödele pühendatud lühiballettide lavastusõhtu teenib täielikult oma eesmärgi, pakkudes publikule nii nostalgiat kui ka avastamisrõõmu. Tänu noortele tantsijatele, kes imavad endasse iga võimaluse õppida ja end täiendada, mõjuvad ammu esmalavastatud teosed väga värskelt. Rahvusballleti trupp eesotsas imeliste solistidega on teinud austusväärse töö ning pakub publikule hingestatut elamuse.

Olin kuusteist aastat Viljandi kultuuriakadeemia õppejõud ning sõitsin igal nädalal Lõuna-Eesti vahet. Kord, kui seal väsinuna tagasi Tallinna bussijaama jõudsin, juhtus üks ilmekas seik. Bussipeatuses askeldasid halli olemisega inimesed, tassides kohvreid ja kotte, liikudes sihipäraselt ja asjalikult, ent ühel bussiooteplatvormil haaras pilku keegi, kes oli väga teises rütmis, n-ö kontekstist väljas. See oli Mai Murdmaa, kes parasjagu sügavas loomepuhangus tantsis. See hetk oli kaunis ja tegi õnnelikuks. Mu ainuke mõte oli: maailmas pole veel kõik kadunud!

Imelised muusikaballetid Estonias

George Balanchine ja Mai Murdmaa kuuluvad täiesti erisugustesse maailmadesse, ent nende kahes lühiballetis on uskumatult palju ühist, mis viitab mõlema koreograafi geniaalsele muusikatunnetusele.

Eesti Rahvusballeti „Tšaikovski meistriteosed“:
„Serenaad“, koreograaf George Balanchine, lavale seadnud Viki Psihoyos, dirigendid Arvo Volmer, Vello Pähn ja Kaspar Mänd, kunstnik Karinska, valguskunstnik Mark Stanley, valguse teostaja Rasmus Rembel.
„6. sümfoonia“, koreograaf Mai Murdmaa, lavale seadnud Viesturs Jansons, dirigendid Arvo Volmer, Vello Pähn ja Kaspar Mänd, kostüümikunstnik Marja-Liisa Pihlak, valguskunstnik Rasmus Rembel. Tantsivad Ketlin Oja, Madeline Rose Skelly, Cristiano Principato, Francesco Piccinin, Ana Maria Gergely, Lauren Gail Janeway, Anna Roberta, Ami Morita, William Newton, Sergei Upkin, Jevgeni Grib, Nanae Maruyama jt. Esietendus 20. XI rahvusoperis Estonia.

SIRJE KEEVALLIK

Üks lavastuskunstnik arvas kord, et sümfooniaorkestri kontsert võidaks palju, kui sinna lisada visuaali. Ta peaks nüüd minema Estoniasse vaatama lavastust „Tšaikovski meistriteosed“, kus tema unistus on täitunud: suure vene helilooja sümfooniline muusika visualiseeritakse balleti abil imetabaselt.

Lavastus koosneb kahest osast: „Serenaad“ keelpillidele ja „6. sümfoonia“. Koreograafid George Balanchine ja Mai Murdmaa kuuluvad täiesti erisugustesse maailmadesse, ent nende kahes lühiballetis on uskumatult palju

ühist, mis annab märku mõlema looja geniaalsest muusikatunnetusest.

New York City Ballet' looja ja 35 aastat selle kunstiline juht olnud Balanchine oli tegelikult gruusia päritolu vene tantsija Giorgi Balantšivadze, kes 1924. aastal 20aastasena Saksamaal külalisedendustel olles põgenes Pariisi ja liitus Sergei Djagilevi trupiga Ballets Russes. Impressario soovitusel muutis ta siis ka oma nime lääne publikule suupärasemaks. Balanchine töötas nii tantsija kui ka koreograafina, ning kui Djagilev 1929. aastal suri, rändas ta ühest trupist teise, kuni 1933. aastal kutsus Ameerika kunstimetseen Lincoln Kirstein ta New Yorki noori tantsijaid koolitama. Juba järgmisel aastal esitasid õppurid lavapraktika raames „Serenaadi“. Pärast täiustusi ja väikesi muudatusi tuli ballett 1. märtsil 1935 avalikkuse ette ja on paljude teatrite repertuaaris tänapäevani.

Estonias nägin seda 1988. aastal Kaie Kõrbi loominguulise õhtul. Balanchine oli just andnud õiguse kasutada oma koreograafiat Thbilisi teatris, kust selle kandis Estoniasse Marina Aleksidze. Nüüd võib kavalehelt lugeda, et täidetud on kõik nõudmised ja tingimused, mida The George Balanchine Trust esitab. Sealhulgas üleni sinine lavakujundus ja kostüümid. Viimaste autorina on nimetatud Karinska – tegemist on kuulsal kostüümikunstniku Barbara Karinskaga (1886–1983), kes on võitnud meeletul hulgal auhindu ja kavandanud

kostüüme rohkem kui seitsmekümnele Balanchine'i balletile.

Balanchine'i loetakse neoklassikalise stiili rajajaks. Selles kasutatakse küll klassikalise balleti tehnikat, ent välditakse süžeelist arengut, draamatilisi stseene ja rangeid, sümmeetrilisi tantsujooniseid. Esikohal on liikumine ja kehade moodustuvad konfiguratsioonid. Kes koroonaeelsel ajastul külastas kinos Suure teatri ballettide ülekanadeid, nägi Balanchine'i 1967. aasta šedöövrit „Kalliskivid“, kus suur koreograaf tegi kummarduse kolmele linnale: Pariis, New York ja Peterburi. Prantslaslikult romantiline „Smaragdid“ oli seatud Gabriel Fauré muusikale, džässilikus „Rubiinides“ kasutas koreograaf Igor Stravinski „Capricciot“ klaverile ja orkestrile ning imperaatorlik „Briljandid“ koos Tšaikovski kolmanda sümfooniaga oli austusavaldus Marius Petipale.

Mõni aasta pärast „Rubiine“ tuli Balanchine jälle tagasi Broadway ja Manhattani teemade juurde, kusjuures muusika pärines sedapuhku George Gershwinilt. See oli „Who Cares?“, mis lavastati 2011. aastal ka Estonias ja kus säras särtsakas Eve Andre.

Ballett on mõnes mõttes eelajalooline kunstiliik. Koreograaf ei saa kodus paberile panna, kuidas keegi kusagil end liigutama peab. Ei ole viisi, kuidas nn partituurid kirja panna, et osatäitjad need enne proovisaali tulekut selgeks õpiksid. Ballett sünnib kohapeal ja säilib

heal juhul video või filmina. Seepärast oli Estonia õnnega koos, et sai kohale kutsuda Viki Psihoyosi, kes nooruses on ise Balanchine'i käe all tantsinud ja ilmselt mäletab, mida koreograaf kõige tähtsamaks pidas.

Balletiõhtu teise poole staarid on Tšaikovski, Mai Murdmaa ja balleti meesrühm. Tšaikovski enda lemmiksümfoonia kiitmiseks on mõttetu otsida uusi sõnu – neid on niigi ohtralt lausutud. Ja kui orkester seda haaravalt ja hingestatult esitab, võib see publikut ja inspireerib tantsijaid.

Murdmaa puhul tahaks teada, kuidas saab koreograaf peaaegu samal ajal luua kaks täiesti eriilmelisi balletti: „6. sümfoonia“ 1990. aastal Riias ning „Kuritöö ja karistus“ 1991. aastal Tallinnas. Ilmselt peab muusikaga olema eriline suhe, et näha Tšaikovskis kunstniku depressioone ja loomepalanguid ning Pärdis Dostojevskit.

Ja kui sümfoonia kolmanda osa ajal puhkeb pärast meesrühma hüpete kasakaadi aplaus, siis see on lausa enneolematu. Tavaliselt pälvib sellise kiituse naisrühm, kui „Bajadeeri“ varjude sisetulek lõpeb.

Küllalt harva juhtub, et balleti aluseks võetakse oma sisemise loogika ja arenguga terviklik muusikateos. Kui õnnestub sellele ehitada sama loogikat respektieriv tantsulavastus, on tulemuseks midagi, mida võib nimetada muusikaballetiks. Ja see on värskendav.